

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

תיק 1154933/2

ב"ה

בבית הדין הרבני האזורי תל אביב יפו

לפני כבוד הדיינים:

הרב שלמה שטסמן – אב"ד, הרב אייל יוסף, הרב עידו שחר

בעניין: הקדשות ביקור חולים

המבקשת: הממונה על ההקדשות – עו"ד רחל שקרגי

נגד

המשיבים: נאמן ההקדשות – הרב שמעון חיים כהן ואחרים

הנדון: הקדשות 'ביקור חולים'

החלטה

מינוי מנהל מיוחד להקדשות ביקור חולים

רקע כללי

'ביקור חולים' הינו מוסד ירושלמי ותיק מיסודם של חברת 'ביקור חולים' ושל 'בית החולים לעניי העדה האשכנזית הפרושית בירושלים' שנוסדו ונתכוננו בירושלים שבין החומות לפני כמאה וחמישים שנה. קורותיו של מוסד זה שזורות בקורות היישוב הישן בירושלים שבין החומות כמו גם בקורות הרחבת גבולה של ירושלים אל מחוץ לחומותיה והתפתחותה של העיר החדשה.

עיון בתיקי בית דין נושנים מלמד כי הבניינים אשר שימשו את סניפיו של 'ביקור חולים', ובכללם 'ביקור חולים הוספיטל' ו'בית החולים למתנוונים', אינם נכסי אגודה או עמותה אלא נכסי הקדשות דתיים מובהקים אשר הוקדשו על ידי נדיבים ויעודו למטרת רפואת בני ירושלים.

כבר עם הקמת הרבנות הראשית לארץ ישראל ע"י הראי"ה קוק זצ"ל, בסמוך לסיום מלחמת העולם הראשונה, ומאז, במשך קרוב למאה שנה, עסקו בכינון ההקדשות ובניהולם הפנימי בתי הדין שעל יד הרבנות הראשית ובתי הדין הרבניים לדורותיהם.

בשל חשיבות ייעודו של המוסד שעסק ברפואת בני העיר, נדיבי לב רבים, אשר הקדישו את נכסיהם למטרות צדקה קבעו את 'ביקור חולים' כנהנה בלעדי של פירות הקדשות או כנהנה בשותפות עם מוסדות חינוך וחסד אחרים. ברבות השנים, נוצר 'אשכול הקדשות' ענק, הכולל עשרות נכסי נדל"ן, אשר מוסד 'ביקור חולים' זכאי ליהנות מפירותיהם המיועדים לרפואת בני ירושלים.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ההליך אשר לפנינו

עניינם של הקדשות 'ביקור חולים' עלה על שלחנו של ביה"ד אגב עיסוק בתיקי הקדשות ירושלמים אחרים. לאחר שני דיונים אשר קיים בית הדין בעניינם של הקדשות 'ביקור חולים' מצטיירת תמונה מדאיגה ומטרידה מאוד.

ונפרט ראשי פרקים. חבר הנאמנים של הקדשות 'ביקור חולים' לא התכנס למעלה מעשור; נאמן ההקדשות, הרב שמעון חיים כהן, הוא הנאמן הפעיל היחיד לאחר ששנים מן הנאמנים הלכו לעולם ושלושה נאמנים נוספים, שזומנו לבית הדין ולא התייצבו, אינם בקו הבריאות או 'איבדו ענין' בהקדשות; נאמן ההקדש, הרב שמעון חיים כהן, הצהיר כי מעולם לא עסק בניהול 'אשכול' ההקדשות וכי אף אינו יודע מהי מצבת ההקדשות אשר 'ביקור חולים' זכאית ליהנות מפירותיהם ומה מצבם הפיזי והמשפטי של הנכסים.

זאת ועוד. במשך שנים רבות ניהלה בפועל את שני נכסי ההקדשות אשר שימשו את סניפי המוסד הרפואי (הקדש 'היידן' ברח' הנביאים והקדש זסלבסקי - כוכב ברח' תל חי) עמותה שמצויה מזה חמש עשרה שנה בהליכי פירוק בבית המשפט המחוזי בירושלים. בית הדין נדהם לשמוע כי במסגרת ההליך בבית המשפט המחוזי טוען המפרק של העמותה כי חלק מן ההקדשות כוננו באופן פיקטיבי (ממש כך!) דבר המצדיק, לדעתו, את ביטולם כך שישמשו לפירעון חובות העמותה.

עוד התברר לבית הדין כי נאמן ההקדשות מיוצג בהליך בבית המשפט המחוזי ע"י עורך דין אשר מנהל בימים אלו ממש מגעים להסדר פשרה עם המפרק. דא עקא, עורך הדין, מטעמים השמורים עמו, לא הגיש לבית הדין מזה שנים רבות כל בקשה למתן הוראות, או למצער, הודעת עדכון כלשהיא.

בנסיבות עגומות אלו, מבקשת הממונה על ההקדשות, עו"ד רחל שקרג'י, למנות באופן מידי מנהל מיוחד לאשכול הקדשות 'ביקור חולים' אשר יפעל להצלת נכסיו אשר שווים, בהערכה זהירה, מאות מליוני ₪.

המסגרת ההלכתית

מסורת הפסיקה בבתי הדין הרבניים, שיסודה בדברי הפוסקים, שאין בית הדין רק 'דן' בענייני ההקדשות אלא הוא 'אביהם של הקדשות' והאפוטרופסים הממונים על ידי בית הדין הם שלוחיו (עיין דרכי משה חושן משפט סימן רצ"ס ק"א בשם תשובת הרשב"א, חכמת אדם סימן קמו סעיף כג, שערי עוזיאל שער ז פרק א).

בית הדין כ'אביהם של הקדשות' וכממונה עליהם מחויב לפקח ולוודא שנאמני ההקדשות מונעים את ירידת נכסי ההקדשות לטמיון, דואגים לשמירתם והתפתחותם, ופועלים בנאמנות ובחריצות כדי שהקרן והפרות יעמדו ליישום המטרות הנעלות שהועידו להם המקדישים.

בפסק דין מכוון של בית הדין הרבני הגדול בעניין ההקדשות הדתיים (פד"ר ב עמ' 18) כתב הגר"א גולדשמידט זצ"ל (עמ' 34-35):

"[...] האחראי על ההקדש הוא בית הדין, כל אפוטרופוס הפועל בניהול הקדש נמצא בפיקוחו של בית הדין, ומכל שכן אפוטרופוס שמינוהו בית הדין הפועל

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

כשלוחו של בית הדין ומכוחו; דוק בדברי הריטב"א בתשובתו המובאת לעיל: שאין לצאת מתחת יד בית דין או שלוחם דבר שאינו מתוקן; ולפיכך אין צורך כלל בתביעה של תובע מסוים, בית הדין בעצמם הם התובעים, ועליהם מוטל לדאוג ולשמור על שלוחם, שלא יצא דבר שאינו מתוקן."

ובאותו פסק דין כתב גם (עמ' 24–25):

"[...] כל דבר הנעשה על ידי בית דין צריך להיות מתוקן בתכלית, בלי כל חשש וספק; ואם בית הדין מינה אדם לתפקיד מסוים, הרי הוא שלוחו של בית הדין לפעול בשמם ומכוחם וצריך שיהא ודאי ללא כל ספק שאדם זה הוא האדם המתאים והראוי לתפקידו, וצריך שיהא תמיד בטוח שהוא ממלא תמיד את שליחותו בשלמות כפי שהוטל עליו..."

העולה מן האמור הוא שבית הדין – אבי ההקדשות מחויב לוודא שהתנהלות ההקדש מתוקנת בתכלית ושנאמניו – שלוחי בית הדין – ממלאים תפקידם בנאמנות ופועלים בחריצות שהנכסים לא ירדו לטמיון אלא ישתמרו ויתפתחו לשם מילוי המטרות הנעלות שייעדו להם מקדישיהם.

מושכל ראשון הוא שבית הדין, כמי שמוסמך לאמוד את דעתם של המקדישים כמו גם מכוח מעמדו המיוחד כאביהם של הקדשות, חייב לעדכן, במרוצת ובתהפוכות השנים והדורות, את מטרות ונהני ההקדשות כאשר שינוי ועדכון זה נחוץ וחיוני למימוש מטרותיהם וייעודיהם.

יישומו של הדין בנידוננו

לפנינו תמונה עגומה מאוד. בשל נסיבות שונות, נאמן ההקדשות אינו מנהל את נכסי ההקדשות, אינו יודע מה מצבם ואף אינו מודע להיקפם. למעשה, ניתן לקבוע בצער כי אין אפוטרופוס להקדשות ביקור חולים.

ההליכים המשפטיים בבית המשפט המחוזי עלולים להביא לביטולם של ההקדשות ולהעברת נכסיהם לחיסול חובות העמותה, וזאת, בניגוד גמור לדעת המקדישים שלא בקשו להקים עמותה או לתרום לה נכסים אלא להקדיש נכסים שיהיו בבחינת 'קרן קיימת' כאשר בפירותיהם בלבד נעשה תחת פיקוח בית הדין.

בנסיבות אלו, ולאור המלצתה החד משמעית של המפקחת על ההקדשות, עו"ד רחל שקרג'י, מחליט בית הדין שאין מנוס ממינוי מנהל מיוחד להקדשות 'ביקור חולים'.

במקביל יחל בית הדין בתקופה הקרובה בהליך לקביעת מטרות מעודכנות להקדשות ביקור חולים כמו גם לקביעת נהנים ואמות מידה לחלוקת פירות ההקדשות.

פסיקתא

1. בהתאם להמלצתה של הממונה על ההקדשות, ממנה בית הדין את עו"ד רם ז'אן, ממשרד עמר רייטר ז'אן שוכטוביץ ושות' מדרך ששת הימים 30, מגדל צ'מפיון, בני ברק, כמנהל מיוחד של כלל הקדשות 'ביקור חולים'.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

2. למנהל המיוחד מסורות כל הסמכויות, לרבות סמכות האפוסטרופוסות, לניהול כלל נכסי אשכולות הקדשות ביקור חולים כמו גם הסמכות לייצוגם בפני הערכאות המשפטיות השונות. המנהל המיוחד יפעל באופן מידי להצטרף להליכים המתנהלים בבית המשפט המחוזי בירושלים.
3. המנהל המיוחד יגיש לבית הדין, באופן שוטף ובהתאם לצורך, בקשות למתן הוראות.
4. המנהל המיוחד יפעל להגשת דו"ח ראשוני לבית הדין בתוך שלשה חודשים אשר יכלול פירוט של כלל נכסי ההקדשות ומצבם הפיזי, התכנוני והמשפטי.
5. ניתן בזה צו לנאמן ההקדשות, הרב שמעון חיים כהן, לשתף פעולה עם המנהל המיוחד ולסייע לו במילוי תפקידו.
6. בתקופה הקרובה יחל בית הדין בהליך לקביעת מטרות מעודכנות להקדשות ביקור חולים כמו גם לקביעת נהנים ואמות מידה לחלוקת פרות ההקדשות.

ניתן ביום י"ד באב התשע"ט (15/08/2019).

הרב עידו שחר

הרב אייל יוסף

הרב שלמה שטסמן – אב"ד

העתק מתאים למקור

רפאל כהן, המזכיר הראשי

נחתם דיגיטלית ע"י הרב שלמה שטסמן בתאריך 15/08/2019 09:47